

dr Michał Laszczkowski

Akceptuję 17.04.23

Program działania Narodowego Instytutu Konserwacji Zabytków
na lata 2023-2028

Obszar ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wymaga gruntownych zmian. Zmian o charakterze formalnym, ale i działań strategicznych. Rolą Narodowego Instytutu Konserwacji Zabytków powinna być przede wszystkim dogłębna analiza problemów systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz wskazanie rozwiązań zmierzających do ich eliminacji.

W celu realizacji zamierzonych zadań konieczna jest ścisła współpraca z Generalnym Konserwatorem Zabytków, Departamentem Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury, Wojewódzkimi Konserwatorami Zabytków, a także z Wydziałami Konserwacji, instytucjami kultury oraz organizacjami branżowymi i społecznymi.

Rolę Narodowego Instytutu Konserwacji Zabytków widzę w następujących obszarach:

WSPÓLPRACA ZE SŁUŻBĄ KONSERWATORSKĄ

działania na rzecz podnoszenia kwalifikacji zawodowych w dziedzinie konserwacji zabytków, w tym poprzez organizację i współorganizację szkoleń oraz warsztatów praktycznych;

Szkolenia dla WKZ

Organizacja szkoleń związanych z prowadzeniem prac projektowych, badawczych i budowlano – konserwatorskich przy wybranych obiektach zabytkowych obejmie zagadnienia teoretyczne i praktyczne związane z realizacją ww. zagadnień i oparta będzie na wybranych aktualnych przykładach prac prowadzonych przy zabytkach na terenie wytypowanych województw.

Ocena stosowanych w procesie konserwatorskim technik i technologii, wymaga stałego uzupełniania kwalifikacji podążających w ślad za rozwojem nowych wskazuje, że istnieje duża potrzeba organizacji szkoleń i warsztatów dla:

- konserwatorów zabytków, projektantów, architektów,
- pracowników Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków,
- pracowników NID wydających opinie w sprawach konserwatorskich.

Zapotrzebowanie na udział w warsztatach praktycznych oraz specjalistycznych wykładach i szkoleniach wynika z faktu, że nie ma innej instytucji, która prowadziłaby kompleksowy program wzmacniający kompetencje i wiedzę dotyczącą szczegółowych zagadnień i obszarów związanych z ochroną i konserwacją budynków drewnianych czy murowanych wzniesionych z wykorzystaniem tradycyjnych metod i materiałów. Program kursów i szkoleń powinien być

skonsultowany z wyspecjalizowaną instytucją naukową – np. UMK lub Międzyuczelnianym Instytutem Konserwacji Zabytków.

Konferencje branżowe

NIKZ w ramach swojej działalności statutowej w zakresie upowszechniania i promowania modelowych praktyk i realizacji konserwatorskich planuje zorganizować cykl konferencji branżowych poświęconych m.in. rozwojowi nowych technologii, zmianom prawa czy zaangażowaniu społecznemu w ochronę dziedzictwa. Wobec coraz szybciej postępujących zmian w obszarze ochrony zabytków konieczna jest ciągła ewaluacja obecnych praktyk i regulacji prawnych. Debata nad wyzwaniem stojącymi przed branżą konserwatorską oraz dyskusja nad możliwymi rozwiązaniami i postulatami dot. dobrych praktyk i propozycji de lege ferenda jest potrzebą chwili.

PRACE KONSERWATORSKIE

Szkoły rzemieślnicze

System kształcenia wykonawców prac konserwatorskich skupia się na kształceniu konserwatorów dzieł sztuki na poziomie akademickim. Tylko nieliczne szkoły średnie prowadzą profilowane klasy (np. w zespołach szkół budowlanych). Brakuje szkół rzemieślniczych, (I i II stopnia), które w swoim programie edukacyjnym kształcą wykonawców różnych specjalności i zawodów przydatnych zarówno w prowadzeniu prac konserwatorskich przy zabytkach ruchomych (sztukatorów, snycerzy, kamieniarzy i in.) jak i nieruchomych (konserwatorów elementów i detali obiektów architektury). Konieczne jest stworzenie systemu kursów, a docelowo szkół rzemieślniczych, uzupełniających tą dotkliwą, stale poszerzającą się lukę między potrzebami ochrony, a wydolnością firm prowadzących prace konserwatorskie. Rolą NIKZ powinno być określenie rzeczywistego stanu szkolnictwa w tym zakresie oraz wsparcie programowe dla istniejących, bądź tworzonych placówek. Doraźną formą działania powinno być także uruchomienie specjalistycznych kursów, które funkcjonującym na rynku rzemieślnikom zapewniłyby dostęp do nauki tradycyjnych technik i technologii oraz wykorzystania w pracach konserwatorskich tradycyjnych materiałów.

Certyfikaty jakościowe

Brak systemu cechowego powoduje, że uprawnienia do wykonywania prac konserwatorskich i pomocniczych uzyskać można, nie ma jednak oceny i weryfikacji ich poziomu czy też możliwości ich pozbawienia. Powoduje to duży problem dla inwestorów, którzy zatrudniając osoby z odpowiednimi uprawnieniami oczekują profesjonalizmu i wiedzy, której, niestety często, brakuje wykonawcom. Konieczne jest stworzenie wzorowanego na rozwiązaniach francuskich czy niemieckich, systemu certyfikowania wykonawców modelowo wykonujących prace konserwatorsko-restauratorskie, prace budowlane przy zabytku, a także prace rzemieślnicze, tynkarskie, sztukatorskie i inne. Rolą NIKZ byłoby stworzenie, we współpracy z wojewódzkimi konserwatorami zabytków, listy takich wykonawców i jej permanentna weryfikacja. Dostępna w sieci lista byłaby rękojmią dobrego prowadzenia prac. Taki „certyfikat” byłby przyznawany na okres 3 lat i wymagałby odnowienia.

Firmy konserwatorskie i budowlane powinny mieć obowiązek **trwałego** umieszczenia na remontowanym obiekcie informacji o wykonawcy tak, by dzieło dawało mu dobre lub złe świadectwo. Podobnym obowiązkiem powinien być objęty projektant.

Współpraca z uczelniami wyższymi

Kształcenie konserwatorów dzieł sztuki pozostaje zagadnieniem kluczowym dla systemu ochrony zabytków. W tym celu konieczna jest jak najściślejsza współpraca, w szczególności z Wydziałami Konserwacji zarówno w organizacji procesu dydaktycznego, jak i przy kształtowaniu podstaw programowych.

Modelowe prace konserwatorskie

NIKZ nie zastąpi działań państwa w obszarze finansowania prac konserwatorskich i badawczych przy zabytkach, niemniej realizując modelowe działania przy obiektach w mniejszej skali, może pokazywać w jaki sposób optymalnie realizować prace konserwatorskie począwszy od ich przygotowania i badania zabytku, przez wykonanie prac właściwych, aż po odbiór robót i przygotowanie dokumentacji powykonawczej. Odpowiednie nagłaśnianie takich przedsięwzięć będzie miało duży walor edukacyjny i może pozytywnie wpłynąć na stosunek społeczeństwa do konieczności właściwego prowadzenia tych prac.

W tym celu nawiązana została współpraca ze wszystkimi Wydziałami Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki oparta na wspólnym typowaniu obiektów kursowych dla Wydziałów, których późniejsza ekspozycja pozwoli na promowanie modelowych działań przy zabytkach.

Powinna powstać sieć Ośrodków Edukacji Konserwatorskiej, wyspecjalizowanych w wybranych obszarach prac. Powinny tam być prowadzone warsztaty - zajęcia praktyczne uzupełniane zajęciami teoretycznymi np.

Toruń / Sztynort – prace konserwatorskie przy obiektach ceglanych
Wiśnicz - prace konserwatorskie przy obiektach kamiennych
Lubiąż – konserwacja tynków i sztukaterii
Twierdza Modlin – prace ogólnobudowlane przy obiektach zagrożonych
Ciechanów – obróbka i konserwacja drewna, strzechy i tradycyjne pokrycia dachowe
Wilanów – opieka nad zabytkowymi parkami i ogrodami
Powązki – opieka nad zabytkowymi cmentarzami

W przypadku zaistnienia możliwości finansowych OEK powinny powstać w dwóch grupach – dla północnej i południowej Polski

Cmentarze żydowskie

Jednym z obszarów prowadzenia modelowych prac konserwatorskich będą cmentarze żydowskie w Polsce, które wymagają odrębnego potraktowania z uwagi na specjalne zasady

postępowania na nich oraz systemową niemożność właściwego sprawowania nad nimi opieki przez właścicieli.

NIKZ będzie podejmować współpracę z właścicielami cmentarzy żydowskich na terenie Polski (Gminami Wyznaniowymi Żydowskimi, Fundacją Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego, jednostkami samorządu terytorialnego, Skarbem Państwa) obejmującą m.in. takie działania jak inwentaryzacje i opracowywanie raportów na temat ich stanu zachowania, prace porządkowe, zabezpieczające i renowacyjne oraz realizacja upamiętnień, a także działania o charakterze informacyjnym i edukacyjnym zmierzające do zwiększania zaangażowania społeczności lokalnych w stałą opiekę nad cmentarzami.

WSPÓŁPRACA Z WŁAŚCICIELAMI

Publikacje, przewodniki i poradniki dla inwestorów, użytkowników oraz samorządów obejmujące pełne spektrum wybranych i aktualnie pożądaných tematów związanych z szeroko pojętą ochroną zabytków – poczynając od pojedynczych obiektów, kończąc na krajobrazie kulturowym - posłużą poszerzeniu wiedzy oraz podniesieniu świadomości społecznej w zakresie dziedzictwa kulturowego.

Przykładowe tytuły planowanych poradników:

Poradniki dla użytkowników

Zabytkowe parki i ogrody. Vademecum dla właścicieli i użytkowników.

Ogrodzenia, bramy, żywopłoty. Vademecum dla właścicieli i władz samorządowych.
Modernistyczna willa. Vademecum dla właścicieli i użytkowników.

Poradniki dla samorządów

Zieleń w zabytkowym mieście. Vademecum dla władz samorządowych.

Zabytkowe aleje i zieleń śródpolna. Vademecum dla władz samorządowych i planistów przestrzennych.

Nowa forma w historycznej przestrzeni. Vademecum dla władz samorządowych

Poradniki dla inwestorów

Planowanie i finansowanie prac przy zabytku. Vademecum dla właścicieli i użytkowników.

DZIAŁANIA EDUKACYJNE

Wydawanie pisma „Spotkania z zabytkami”

Od 2023 r. NIKZ planuje przejęcie wydawania pisma „Spotkania z zabytkami”. Ten najstarszy wydawany obecnie dwumiesięcznik był niegdyś najważniejszym narzędziem promowania wiedzy o zabytkach. Obecnie jego rola jest marginalna. Planowana jest zmiana cyklu

wydawniczego na kwartalnik, zwiększenie nakładu oraz znaczne poszerzenie grupy odbiorców. Zostanie to osiągnięte przez modyfikację charakteru czasopisma tak, aby było bardziej przystępne i angażujące nie tylko profesjonalistów, ale też szersze grono pasjonatów i ludzi „ciekawych świata” oraz wykorzystanie nowych kanałów dystrybucji.

Prowadzenie portalu

Obecnie głównym źródłem wiedzy dla większości ludzi jest Internet. W jego zasobach brakuje jednego portalu poświęconego tematyce zabytków, który z jednej strony prezentowałby najcenniejsze polskie obiekty historyczne, a z drugiej funkcjonował jako serwis internetowy prezentujący aktualne trendy i najciekawsze zjawiska z obszaru dziedzictwa. NIKZ wypełni tę lukę przyjaznym dla użytkowników portalem stanowiącym rozszerzenie oferty kwartalnika „Spotkania z zabytkami”. Będzie prezentował szerokie spektrum treści z obszaru dziedzictwa – tekstów, ikonografii, materiałów audiowizualnych i audialnych – o charakterze przekrojowym i ciekawostkowym, skierowanych zarówno do konserwatorów zabytków czy historyków sztuki, jak i szerokiego grona odbiorców zainteresowanych polskim i światowym dziedzictwem oraz turystów.

Aplikacja mobilna

Stworzona i udoskonalana przez NIKZ aplikacja mobilna z wersją desktopową będzie narzędziem ułatwiającym użytkownikom zwiedzanie zabytków powiązanych z osobistościami zasłużonymi dla polskiej historii, kultury i dziedzictwa. Klucze filtrujące i eksponujące informacje umożliwiają lokalizowanie obiektów zabytkowych czy miejsc pochówku zasłużonych Polaków w wybranej okolicy, tworzenie list ulubionych postaci i obiektów, korzystanie z proponowanych przez redakcję gotowych wycieczek śladami zabytków i ludzi oraz dodawanie przez użytkowników miejsc i postaci wartych poznania. W tworzenie i rozwijanie aplikacji zaangażowane zostanie szerokie grono partnerów instytucjonalnych – ogólnopolskich i regionalnych.

Wydawanie pisma naukowego

Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków rozpoczął działania w celu stworzenia pisma naukowego i czyni starania o wpisanie go na listę czasopism punktowanych. Jego rolą byłoby systematyczne omawianie aktualnej problematyki technologii konserwacji zabytków. Pismo powinno składać się z dwóch serii: I. Technologie i techniki oraz II. Źródła i prace badawcze.

Kampanie społeczne

Kampania NIKZ „Warto inwestować w zabytki” realizowana na przełomie 2022 i 2023 r. dotarła do 7 milionów odbiorców. W kolejnych latach planowane kampanie społeczne ogniskować się będą wokół tematyki związanej z prowadzeniem jakościowo dobrych prac konserwatorskich, przeciwdziałaniem niszczeniu zabytków, a także konieczności dbałości o krajobraz kulturowy.

Kampanie będą poprzedzane badaniami opinii publicznej na tematy, którym poświęcane będą poszczególne edycje kampanii. Dużą wagę przykładac będzie się do tworzenia środowiska dziennikarzy na co dzień nie skupionego wokół problematyki ochrony zabytków, których uda się zjednać dla idei ochrony zabytków. Jednym z takich działań będą wizyty studyjne i konferencje technologiczne z udziałem dziennikarzy.

PRACE DOKUMENTACYJNE I BADAWCZE WYBRANYCH GRUP ZABYTEKÓW

Badania stanu zachowania obiektów zabytkowych w Polsce

Obiekty kolejowe

Projekt obejmujący zabytki techniki kolejowej i zaplecza kolejowego posłuży do wykonania raportu nt. zasobów, zabytkowych walorów tych obiektów oraz ich stanu zachowania. W oparciu o badania/dane zgromadzone przez GUS, NID oraz WUOZ realizacja projektu wykonana zostanie we współpracy z wyspecjalizowanymi placówkami muzealnymi chroniącymi dziedzictwo kolejowe oraz szeroką rzeszą entuzjastów kolejnictwa zrzeszonych w klubach działających przy Regionalnych DOKP. Elementem raportu będzie sformułowanie rekomendacji dla prowadzenia polityki państwowej w zakresie ochrony zabytków nieruchomych w ramach wybranej grupy, jak również ich ruchomego zabytkowego wyposażenia technicznego.

Obiekty górnicze

Projekt obejmujący zabytki techniki związane z przemysłem wydobywczym węgla kamiennego i innych paliw kopalnych posłuży do wykonania raportu dotyczącego zasobów, zabytkowych walorów tych zabytków oraz ich stanu zachowania. Wykonany zostanie we współpracy Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze, NID, WUOZ oraz samorządowymi konserwatorami zabytków z rejonu dawnych i obecnych obszarów wydobywczych oraz organizacjami grupującymi pasjonatów i ekspertów zabytków techniki, zwłaszcza przemysłu wydobywczego. Elementem raportu będzie sformułowanie rekomendacji dla prowadzenia polityki państwowej w zakresie ochrony zabytków nieruchomych w ramach wybranej grupy, jak również ich ruchomego zabytkowego wyposażenia technicznego.

Obiekty związane z gospodarką leśną

Raport obejmujący zabytkową architekturę osad służbowych związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych obejmie weryfikację ww. grupy zabytków, której rozpoznanie, stan zachowania, walory zabytkowe oraz stopień i zakres ochrony prawnej wskazuje na potrzebę jej dokonania. Wykonany zostanie we współpracy z Ośrodkiem Kultury Leśnej w Gołuchowie, a za jego pośrednictwem z Regionalnymi Dyrekcjami Lasów Państwowych. Również zakończy się opracowaniem rekomendacji dla prowadzenia polityki państwowej w zakresie ochrony zabytków nieruchomych w ramach wybranej ww. grupy.

Zespołu dworskie i dworsko-parkowe wraz z zapleczem gospodarczym

Badanie tej grupy zabytków na terenie czterech województw: *dolnośląskiego, małopolskiego, mazowieckiego i warmińsko-mazurskiego* pozwoli określić stan zachowania obiektów i zespołów obiektów oraz uchwycić ich zmiany i przekształcenia jakie zaszły od momentu wprowadzenia nowej ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w wyniku przeprowadzonych remontów, rewaloryzacji i modernizacji. Treść raportu wzbogacona zostanie o wieloaspektową prezentację statystyki ochrony zabytków w oparciu o badania/dane zgromadzone przez GUS, NID oraz WUOZ. Przeprowadzenie kwerendy bibliotecznej i archiwalnej pozwalającej na ustalenie skali strat poniesionych w tej grupie zabytków po roku 1914.

PODSUMOWANIE

Realizacja w/w zadań wymaga zapewnienia przez organizatora odpowiednich środków finansowych. Większość postulowanych projektów została zgłoszona do Krajowego Programu Ochrony Zabytków na lata 2023-2026 oraz w formie wniosków o dotacje podmiotowe.

Podpisany elektronicznie przez
Michał Laszczkowski
17.04.2023
12:30:28 +02'00'